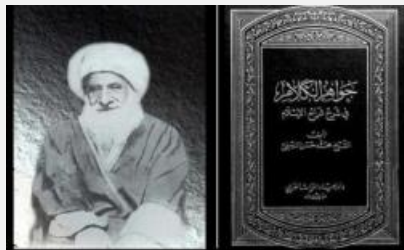

صاحب جواهر، مبدع دایره المعارف حقوق اسلامی

جواهر الکلام، تألیف شیخ محمد حسن نجفی (1200-1266 ه.ق.)، مجموعه ای 20 جلدی در فقه اسلامی است...

جواهر الکلام، تألیف شیخ محمد حسن نجفی (1200-1266 ه.ق.)، مجموعه ای 20 جلدی در فقه اسلامی است که در نوع خود از مبسوط ترین و مؤثرترین نوشته های دوره ی متأخر از فقه امامی است که اهمیت آن سبب شد تا مؤلف آن به 'صاحب جواهر' شمه گردد.

به گزارش گروه اندیشه خبرگزاری ایرنا، یکم شعبان، مصادف است با وفات آیه الله شیخ محمد حسن نجفی معروف به صاحب جواهر، از فقهای نامی شیعه در قرن سیزدهم، که به سبب تألیف کتاب 'جواهر الکلام'، نزد علمای شیعه همواره از احترام بالایی برخوردار بوده است. نگارش کتاب وی که بنا به گفته ی خودش آن را در سن بیست و پنج سالگی آغاز کرده، سی سال به طول انجامیده است.

بنا به رأی صاحب نظران، قرن سیزدهم هجری، یکی از قرون پرثمر و پربار علمی و فقهی در جهان اسلام است که شاهد بروز تحولات بزرگ علمی و فقهی بوده و در طی آن شخصیت‌های نامداری در فقه و اصول به منصف ظهور آمده اند، شخصیت هایی همچون آیه الله شیخ محمد حسن نجفی (صاحب جواهر) در فقه و شیخ مرتضی انصاری (متوفی 1281) در فقه و اصول.

کتاب 'جواهر الکلام'، شرحی است مبسوط و استدلالی بر کتاب مشهور 'شرایع الاسلام' از محقق حلی (متوفی 677 ه.ق.)، و لذا نام کامل آن 'جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام' است.

آیه الله شیخ محمد حسن نجفی، به عنوان فقیهی تکمیل کننده ی حرکت علمی و فقهی ای جدید، که اساس آن توسط علامه وحید بهبهانی در کربلا پایه گذاری گردیده بود، مطرح است. در واقع، تألیف کتاب جواهر، رخدادی برخاسته از نشاط اصولیه در فضای نجف و تأثیر گرفته از کوشش های وحید بهبهانی بود. در طی نیم قرن آسایش نسبی ای که در اثر تلاش های بهبهانی بر حوزه سایه افکنده بود، زمینه ی تألیف آثاری همچون 'کشف الغطاء' از جعفر کاشف الغطاء، و 'ریاض المسائل' از صاحب ریاض، برخی آثار میرزای قمی، هم چنین آثار برادران نراقی (ملا مهدی و ملا احمد نراقی) فراهم آمد.

در آن زمان که کتاب جواهر در ادامه ی همان روند علمی توئد یافت، انتظار می رفت به شرح یکی از آثار نامبرده شده مانند کشف الغطاء بپردازد، اما استقلال رأی نسبی مؤلف آن در گرایش های فقهی، سبب شد تا وی به شرح یکی از منابع و آثار کلیدی سده های میانی، یعنی شرایع الاسلام محقق حلی همت گمارد. با تکیه بر همین استقلال، می توان گفت که وی به نوبه ی خود مقدمه ای بر انتقال از مکتب اصولی وحید و پدید آمدن مکتب شیخ انصاری (1281 ه.)، در نسل پسین بوده است.

بدین ترتیب می توان تألیف جواهر را اوج شکوفایی و ختامی پراج برای مکتب اصولی وحید و نقطه ی انتقالی برای گذار از این مکتب به مکتب اصولی شیخ انصاری تلقی کرد.

جواهر الکلام، به سبب برخورداری از جامعیت تحلیل و نقل، توانست در طی یک و نیم سده ی اخیر، نقشی مکمل برای آثار شیخ انصاری ایفاء کند. پرهیز صاحب جواهر از شذوذ و پایداری در تبعیت از قول مشهور، تا حدی است که به 'لسان المشهور' شهرت یافته است.

در میان متأخران، رجوع به کتاب 'وسائل' به عنوان یک منبع روایی، و رجوع به 'جواهر' به عنوان یک منبع تحلیلی جامع اقوال و اجماعات و استدلالات فقهاء، دو منبع مهم جهت استنباط محسوب می شوند.

حضرت آیه العظمی خامنه ای، رهبر معظم انقلاب، درباره ی اهمیت جایگاه فقه جواهری می فرماید:

'فقه جواهری، فقه صاحب جواهر، به معنای دقت و اتقان کامل در قواعد فقهی و استنتاج منظم فروع از همان قواعدی است که در فقه و اصول مشخص شده است. این فقاقت، دو رکن دارد، که رکن اول آن، اصول معتدل و قوی و آگاه به همه ی جوانب استنباط است، و رکن دوم، تطور فقه میباشد و همان چیزی است که امام در معنای اجتهاد و مجتهد و فقیه می فرمودند و تأکید داشتند که مجتهد و فقیه باید با دید باز بتواند استفهام ها و سؤال های زمانه را بشناسد. صاحب جواهر، مظهر یک فقیه مقید به مقررات فقاقت و قواعد اصولی و فقهی است که از موازین رایج فقهی به هیچ وجه تخطی ندارد. فقه سنتی ما

خود پویاست و از آنجا که بر مبنای اجتهاد است مشکلات را علاج و حوادث واقعه را پاسخ می دهد. (وی) با آن همه دقت و تحقیق، به تنهایی یک دایره المعارف در حقوق اسلامی پدیدآورده است. این، به معجزه اشبه است.¹

بطور کلی ویژگی های این اثر را می توان اینگونه بیان نمود:

1- جامعیت در بیان اقوال و ادله ی همه فقهاء

2- تعدد ابواب فقهی ، به نحوی که همه موضوعات فقهی دیگر منابع را در بر دارد.

3- بکارگیری اسلوب و شیوه ای یک دست در طی سال ها تدوین و نگارش

4- آسان کردن دسترسی مخاطب به همه ی ابواب فقهی و فراهم آوردن سهولت در استنباط احکام الهی

صاحب جواهر، از استادانی مانند کاشف الغطاء و شاگرد وی ، سید جواد ، مؤلف 'مفتاح الکرامه' بهره برد و خود نیز شاگردان زیادی را در نجف تربیت کرد. از شیخ محمد حسن نجفی ، آثار دیگری مانند رساله فی الزکاة والخمس، هدایة الناسکین: رساله ای درباره حج، باقی مانده است. وی در اوایل جلوس ناصرالدین شاه ، مرجعیتی عامه یافت و در یکم شعبان سال 1266 هجری در سن 66 سالگی وفات یافت.

منابع :

مقاله ی جواهر الکلام ، دایره المعارف بزرگ اسلامی ، جلد 18 ، زیر نظر سید کاظم موسوی بجنوردی

جواهر الکلام فی ثوبه الجدید، ج 1، مؤسسه دائره معارف الفقه الاسلامی

صاحب جواهر (فقیه جاودانه)، تألیف ابراهیم اسلامی ، سازمان تبلیغات اسلامی